Eğitimde Anlama Sorunu:
"Öğretmenim, Nasıl Anlayabilirim?"

Vefa Taşdelen

Eğitimde nitelik ve kalite söz konusu olduğunda, en fazla telaffuz edilen kavramlardan ikisi "ezberleme" ve "anlama"dır. Ezberlemenin eğitimdeki kaliteyi düşürdüğünü, dolayısıyla onun yerini "anlama"nın alması gerektiğini düşünürüz. Öğrencilerimize şunu söyleriz: "Derslerinizi ezberlememelisiniz!" "Ezberlemeyip de ne yapalım" diye sorduklarında "Anlamalısınız" deriz. Ezberlemeyi değil anlamayı önerirken, acaba onlardan gelecek şu soruya ne kadar hazırlıklıyız: "Öğretmenim, nasıl anlayabilirim?" "Eğitimde Anlama Sorunu" başlıklı makaleler serisinden ilkini oluşturan bu makalede, bir cevap üretmekten çok, sorunun belirginleştirilmesi, altının çizilmesi ve yüksek sesle sorulması amaçlanmıştır. Serinin diğer makalelerinde, soru, kısmen de olsa cevap bulmaktadır.[1]

1. Eğitim: Gelecek Zaman

Eğitim söz konusu olduğunda, hepimiz onun önemli olduğuna inanırız. Eğitim öğretim yılı başlarında, açılışlarda ve 24 Kasım gibi eğitimin önemli günlerinde biz öğretmenler, veliler, siyasetçiler ve diğer eğitim çalışanları, ağız birliği etmişçesine, eğitimin öneminden söz ederiz. Eğitime önem vermekte önemli gerekçelerimiz vardır. Geleceği görürüz onda, başarıyı, gelişmeyi ve aydınlığı görürüz. Şunu düşünmek zor olmasa gerek: Yirmi, en fazla otuz yıl sonra, bugün hastanelerde, okullarda, üniversitelerde, adliyelerde, fabrikalarda, tarlalarda, kısaca toplumun hizmet üreten birimlerinde çalışan insanlardan hiç biri bugünkü yerinde olmayacak. Toplum, çalışanları ve iş görenleri açısından baştan aşağı yenilenecek. İhtiyarlayan ve güçten düşen elemanların yerini yenileri alacak. Potansiyel ve kapasite etkin hale gelecek. Bu iki nitelik, Dewey'e göre, öğrencideki, dolayısıyla toplumdaki gelişmenin derecesini gösterir: Toplum, gençlerin etkinliklerini yönlendirirken, onların potansiyel ve kapasitelerini etkin hale getirirken, kendi geleceğini, kendi geleceğini yönlendirirken de gençlerin geleceğini belirlemiş olur (Dewey, 41).

Yirmi, en fazla otuz yıl sonra toplumun önemli birimlerinde görev yapacak olan kişiler, bugün bizim okullarımızda okumaktadır, bizim okullarımızdan yetişmektedir. Bu sıralarda oturan, bu okulun kapısından adımını atıp dersini aldıktan sonra evinin yolunu tutan, yetiştirmek için anne, baba, öğretmen, idareci olarak uğraş verdiğimiz bu gençler, yarın hastanelerde, okullarda, üniversitelerde, ilçe, il ve ülke meclislerinde, adliyelerde, fabrikalarda, tarlalarda ve toplumun hizmet üreten bütün birimlerinde görev yapıyor olacaklar. Yediğimiz ve içtiğimiz besinleri, giyinip kuşandığımız giysileri, kullandığımız araç gereçleri onlar üretecek. Onları iyi yetiştirdiğimiz zaman, yarınlara ümitle bakabilmemiz için iyi bir nedenimiz olacak. İyi yetiştiremezsek karamsarlığımız ve ümitsizliğimiz için de bir

[1] Serinin diğer makaleleri şunlardır: "Öğrenciyi Anlamanın Felsefi ve Hermeneutik Boyutları", "Anlama ve Ezberleme", "Anlama ve Yaratıcılık", "Nasıl Anlayabilirim Sorusuna Yönelik Bir Cevap Denemesi."

nedenimiz olacak. Burada "başkalarının çocukları beni ilgilendirmez" diyemeyiz. Toplumun her bir çocuğunu, sanki kendi çocuğumuz gibi dikkatle yetiştirmeye çalışmazsak, gerçekten eğitimci olamayız. Çocukları eğitmek, geleceği kurmaktır. Geleceğine sahip çıkmak isteyen kişi eğitimle işe başlamalıdır. Aksi halde, değersizleşmiş ve yozlaşmış bir toplumda yaşamak zorunda kalırız. Bireylerin eğitiminin, toplumsal işlevinin korunması ve geliştirilmesi yanında, özel bir anlamı da vardır: Aldıkları eğitimle kendilerinin, kendi varoluşlarının bilincine varan bu bireyler, hayatın kendilerine sunmuş olduğu seçenekleri ve fırsatları da keşfederler. Böylece, kendi varoluşlarını en iyi şekilde gerçekleştirerek cehaletin körleştirici, köleleştirici ve insan olmanın anlamını engelleyici zincirlerinden kurtulma fırsatı da bulurlar.

Eğitim büyük bir fabrika gibidir. Biz farkında olmasak da gece gündüz çalışır durur. Öğretmeninden öğrencisine, velisinden kalemi, defteri, silgiyi, kitabı üreten, okul binasını yapan kişilere varıncaya değin pek çok kişi bu dev fabrikanın içinde yer alır. Peki, bunca emek niçindir, kimin içindir? Bunu tek bir hedefle, öğrenciyi iyi yetiştirme hedefi ile açıklayabiliriz. Çünkü o, bütün eğitim etkinliğinin merkezi noktasıdır. Öğretmen öğrenci için çıkar evinden, yüzlerce, yüz binlerce eğitim personeli öğrenci için çalışır, fabrika öğrenci için üretir kalemi, defteri, silgiyi, matbaa öğrenci için basar kitabı, mühendis öğrenci için kurar okul binasını. Eğitim alanındaki her bir eylemin amacı doğrudan öğrenciye yöneliktir. Eğitimle öğrenciye, öğrenci ile kendi geleceğine yönelir toplum, kendi geleceğini arar. Çocuğunu eğiten bir aile farkında olmadan kendi geleceğine yatırım yapıyordur. Çocuklarını iyi eğiten bir ülke, farkında olmadan kendi geleceğinin temellerini atıyordur. Unutulmamalı ki, eğitime yapılan yatırım en iyi ve en verimli yatırımdır. Eğer iyi eğittiysek, çocuğumuza iyi bir miras bırakamadım diye üzülmemize gerek yoktur. İyi eğitemediysek bıraktığımız mirasın da bir anlamı olmayacak, hatta hazıra konma anlamında tembelliğe ve kötü alışkanlıklar edinmeye olanak sağlaması açısından zararlı bile olabilecektir. Çocuğa bırakılabilecek en iyi miras, iyi eğitimdir. İyi eğitilen kişi, kendi hayatını kazanacak, ayakta kalmak için başkalarının yardımına ihtiyaç duymayacak, dahası kendi yolunu kendi aklı ile aydınlatabilecektir. İşte, anlama, kendi geleceğini arayan bireyin zihinsel yapılanması, tutum, davranış ve eğilim kazanmasıdır.

2. Nasıl Anlayabilirim?

Eğitimin çeşitli sorunları vardır. Bunlardan biri, eğitimi tepeden tırnağa etkileyen kaynak, ikincisi ise kalite sorunudur. Kalite sorunu gündeme geldiğinde, öteden beri üzerinde durulan öncelikli konulardan biri anlamaya, kavramaya, çözümlemeye, yorumlamaya dayalı bir eğitim pratiğinden yoksun oluşumuzdur. Sorsak, eğitimle ilgili ya da ilgisiz herkes aynı şeyi söyleyecek: Ezberci bir eğitimimiz var. Öğrencilerimiz ezberci yetişiyor. Sınav soruları ezberlenmiş bilgilerle cevaplandırılıyor, emanet bilgiler unutulup gidiyor, özümsenemiyor. Öğrencilerimiz yaratıcı olamıyorlar, yeteneklerini kullanamıyorlar. Bunun sonucunda da, bilim, teknoloji ve refah seviyesi açısından gelişmiş ülkelere yetişemiyoruz. Başkaları bir şeyler buluyor, bir şeyler keşfediyor, bir şeyler üretiyor, biz oların bulduklarını ve keşfettiklerini kullanıyoruz. Tüketici olmaktan kurtulamıyoruz. Bu ve benzeri eleştirilerle çok sık karşılaşıyoruz. Zaman zaman kendimiz, zaman zaman yakınlarımız yakınır bundan. Zaman zaman televizyonlardan seyrederiz, zaman zaman gazetelerden okuruz.

Ezberlememelisin, anlamalısın!" derken, öğrenciye bir şey söylediğimizi varsayarız, öğrencimiz de kendisine söylenen bu sözü anlamış görünür. Ama sonuçta değişen bir şey olmaz: Öğretmen yine bildiği yoldan gider, öğrenci yine âdeti olduğu üzere sınav akşamı kitabından ve notlarından kendince önemli gördüğü yerleri okuyup ezberlemenin ve geçer bir not almanın derdine düşer, veli yine çocuğunu "derslerine iyi çalış" diye sıkıştırır. "Ezberlememelisin, anlamalısın" öğüdü uygulamada gerçek bir karşılık bulmaz. Bu şekilde öğretmenlerin, öğrencilerin, velilerin, devlet adamlarının, konuyla ilgili ya da ilgisiz herkesin ezberci eğitimden yakınması boşa gider. Sistem kendini yineler. Peki, sorun nerededir?

Şurada olabilir mi: Belki de, "ezberlemeyip de ne yapalım" diye soran öğrenciye "ezberlememelisin, anlamalısın" diyen bizler başta olmak üzere anlamanın ne olduğu konusunda açık bir fikrimiz ve tutumumuz yoktur. Belki de, yalnızca bildiğimizi sanıyoruzdur onu.

Gündelik yaşantımızda sıkça kullanmamıza karşın üzerinde durup düşünmediğimiz kelime ve kavramlar vardır. İşte bunlardan biridir "anlama." Hayatımız tümüyle onun içinde geçer, davranışlarımız anlamalarımız doğrultusunda gerçekleşir, anlamasız geçen bir günümüz olmaz. Doğru anlarız, yanlış anlarız, ama hep anlarız. Hayatımızdaki bu temel konumuna karşın yine de bir sorun olarak çıkmaz karşımıza. Ne olduğunu sormayız kendimize, nasıl ortaya çıktığını merak etmeyiz. Bildiğimizi düşünürüz, bildiğimizi varsayarız, biliyormuşuz gibi davranırız. Anlamayı bir sorun yapmayız kendimize. Onun ne olduğunu sormak ve irdelemek gündelik yaşam içinde ortaya çıkmaz. Ama bilim, sanat, felsefe ve eğitim söz konusu olduğunda, kendimizi tümüyle anlamanın egemen olduğu bir diyalog ortamında buluruz. Her ne kadar anlamanın ne olduğunu sormasak ve sorgulamasak da, gündelik yaşantımız baştan sona anlamalar içinde geçer. "Anladım" deriz, "anlayamadım" deriz, "beni alamıyorsun" deriz. Dostluklarımız, düşmanlıklarımız, savaşlarımız ve barışlarımız anlama ve anlamama durumlarından beslenir. Eğitimdeki niteliği, kaliteyi artırıcı bir çare olarak gördüğümüz anlama konusunda, yeterince düşünmemiş ve araştırmamış olmamız şaşırtıcıdır. Anlamanın önemine inanırız, ama kendimize anlama nedir, insan nasıl anlar, nasıl anlarsa anlamış olur, anlamanın koşulları nelerdir, anlama hangi koşullarda gerçekleşir, diye sormayız.

Gündelik hayatta çeşitli anlama tarzları içinde buluruz kendimizi. Konuşurken, okurken, araba kullanırken, alışveriş yaparken, çalışırken hep bir şeyleri, "bir anlamı" anlamak ve üstelik doğru anlamak zorunda kalırız. Sözgelimi eğer bir sürücüysek trafik işaretlerini iyi anlamadığımızda başımıza kötü şeyler gelebilir. Eğer bir işçiysek, şefimizin talimatlarını anlamadığımızda işimizi iyi yapamayız. Yasaları iyi anlamadığımızda başımız derde girebilir. Bir çocuk bakıcısıysak, yetiştirdiğimiz bebeği iyi anlayamazsak, ağlamalarının, mırıltılarının ve hareketlerinin ne anlama geldiğini anlayamazsak onu sağlıklı büyütemeyiz. Eğer bir öğretmensek, öğrencilerimizin davranışlarını, ilgilerini, başarı ve başarısızlıklarını anlayamazsak, onları iyi yetiştiremeyiz. Bir avukatsak, müvekkilimizi iyi anlayamazsak onu savunamayız, bir hakimsek davalıyı ve davacıyı iyi anlayamazsak adaleti yerine getirecek yargılar veremeyiz, bir doktorsak hastamızı anlamadığımızda onu tedavi edemeyiz, ya da yanlış tedavi ile hastalığının artmasına ve ilerlemesine neden olabiliriz. Örnekleri çoğaltabiliriz. Eğitimdeki kaliteyi yükseltebilmek, gündelik yaşantımızı huzurlu ve başarılı bir şekilde sürdürebilmek için hemen her yerde ve her konuda anlamak zorunda kalırız. Bu nedenle, anlama konusu, özellikle eğitimcilerin üzerinde ısrarla düşünme ve araştırma yapma sorumluluklarının olduğu bir konudur. Eğitimin diğer önemli sorunu olan kaynak yetersizliği, düşünme ve araştırma ile çözümlenemeyebilir. Ama eğitimdeki kalite sorununun merkezinde yer alan anlama konusu, araştırma, soruşturma ve üzerinde düşünme ile önemli ölçüde çözümlenebilecek bir konudur.

Sonuç

Bu makale, yalnızca sorunun önemine dikkat çekti. "Öğretmenim, nasıl anlayabilirim?" sorusuna verilecek bir cevap, sorunun çözümü yönünde bir çaba, bir deneme olacaktır. Makale anlama sorununa bir çözüm üretmemesine karşın, söylenenlerden bazı çıkarımlarda bulunmak da mümkündür: Sözgelimi, öğretmenin anlamayı oluşturabilmesi için öncelikle, öğrenciyi anlaması, onun ilgi ve yeteneklerini bilmesi gerekir. Öğrencide, derse karşı sevgi, ilgi ve sempati uyandırabilmelidir. Bu arzunun uyanması, anlamanın ve öğrenmenin gerçekleşmesi açısından önemli bir rol oynayacaktır. Rousseau şöyle der: "Okumayı öğretmenin en iyi yöntemini bulmak büyük bir iştir. Sıralar, kartlar icat edildi. Çocuk odası

matbaaya döndü. Locke, çocuğa okumayı zarla öğretmek ister. Ne zekice bir buluş değil mi? Ne yazık! Bütün bunlardan daha etkili bir yöntem var ve o her zaman unutuluyor: öğrenme arzusu. Çocuğa bu arzuyu kazandır, sonra kaldır sıraları, kartları, zarları. Artık hangi yöntem olursa olsun, etkili olacaktır. Çocuğun ilgisi, onu amacına ve daha ötesine ulaştıracak en güvenli yoldur" (Rousseau, 117). Öğrenmenin, bilmenin, anlamanın avantajlarından söz etmek de, söz konusu ilgiyi, arzuyu ve motivasyonu uyandırabilir. "Öğretmen öğrencinin dikkatini konuya çekebilmek için öğrettiği şeylerin yararını mümkün olduğunca kavramasını sağlamalı ve bu bilginin ona, bunu bilmeyen diğerlerine karşı belli bir güç ve gerçek bir avantaj sağlayan bir şey olduğunu ve bunu sadece kendisinin bildiğini hissettirmelidir" (Locke, 189). Bir takım hazır bilgilerin öğrenciye yüklenmesi yerine, onun öğrenmeye karşı ilgisinin ve sevgisinin sağlanması, sürekli ve kesintisiz öğrenmenin imkânını hazırlayacaktır. Bu tıpkı "balık verirsen bir gün, balık tutmasını öğretirsen her gün doyurursun" diyen Çin atasözüne benzer. Öğretmenin verdiği hazır bilgi, bir öğünlük yemek gibidir. İlgi, sevgi ve sempati ise sürekli besin kaynağıdır. Hangi konuda olursa olsun, öncelikle sorun öğrenciye kazandırıldığı zaman, cevabın veya cevapların verilip verilmemesi o kadar önemli değildir. Eğer öğrenci soruna sahipse ve onu kendi dünyasında bir yere oturtmuşsa, er ya da geç cevabını bulacaktır. Kendi cevabını bulması, kendisine öğretmenin kazandıracağı hazır cevaptan daha önemlidir. Kendi sorusunu sormak ve kendi cevabını vermek, özgün ve yaratıcı bir eylemdir ne de olsa, kendi aklını kullanmak ve kendi gözleri ile görmektir. Bu bir eğilim kazanma işidir. Eğitim de, bilgileri öğretmekten çok öğrenme, sorma ve cevaplama eğilimi oluşturma sanatıdır. Ezberci eğitim, bu eğilimi oluşturmaktan oldukça uzaktır. Onun, böyle bir eğilim oluşturma etkinliğinin karşısında olduğu bile söylenebilir. Çünkü o, öğrenciye başkasının aklı ile düşünmeyi ve başkasının gözleri ile görmeyi öğretir. Ezberci eğitim, emanet bilgilerin ve özümsenmemiş sözcüklerin eğitimidir. Anlamak ise, insanın kendi benliği ile yaşamasını, kendi aklıyla düşünmesini, kendi gözleriyle görmesini, kendi kalbi ile hissetmesini, kendi sesi ile konuşmasını öngörür. Anlama yalnızca bir öğrenme biçimi değil, bir yaşama biçimidir de. Anlama, şunu diyebilmektir: Dünyayı kendi gözlerimle gördüm!

Kaynakça

Dewey, J. (1961). *Democracy and Education*. New York: The Macmillan Company.
Locke, J. (2003). *Eğitim Üzerine Düşünceler* (Çev. Hakan Zengin). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
Rousseau, J. J. (1991). *Emile* (Trans. Allan Bloom). London: Penguin Books.